

Studia
Filmoznawcze
44
Wrocław 2023

Dariusz Piechota

ORCID: 0000-0002-7943-384X

Uniwersytet w Białymstoku

OSWAJANIE STAROŚCI W GANGU ZIELONEJ RĘKAWICZKI

<https://doi.org/10.19195/0860-116X.44.2>

Nie ulega wątpliwości, że współczesną kulturę popularną opanowały seriale¹, stając się istotnym zjawiskiem kulturowym odzwierciedlającym przemiany społeczne, obyczajowe lub artystyczne². Jak słusznie zauważyła Olga Tokarczuk w *Czułym narratorze*, serial jest przykładem nowego sposobu opowiadania o świecie:

Serial w dzisiejszej postaci nie tylko rozciągnął uczestniczenie w narracji w obrębie czasu, generując jego różne tempa, odnogi i aspekty, ale także wprowadził nowe porządki. Ponieważ w wielu przypadkach jego zadaniem jest utrzymanie uwagi widza jak najdłużej — narracja seria-

¹ Seriale cieszą się także popularnością wśród badaczy kultury popularnej. Wymieniam kilka tytułów monografii, które pojawiły się w drugiej dekadzie XXI w.: *Seriale. Przewodnik Krytyki Politycznej*, Warszawa 2011; *Czas seriali*, red. A. Szczepanek, S. Wojciechowska, P. Buśko, Gdańsk 2014; *Seriale w kontekście kulturowym. Historia i polityka*, red. M. Cichmińska, A. Naruszewicz-Duchlińska, Olsztyn 2014; *Seriale w kontekście kulturowym. Społeczeństwo i obyczaje*, red. D. Bruszeńska-Przytuła, M. Cichmińska, A. Krawczyk-Łaskarzewska, Olsztyn 2014; *Polskie seriale telewizyjne*, red. P. Zwierzchowski *et al.*, Bydgoszcz 2014; *Seriale w kontekście kulturowym. Gatunki — konwergencja — recepcja*, red. A. Krawczyk-Łaskarzewska, A. Naruszewicz-Duchlińska, P. Przytuła, Olsztyn 2014; *Seriale w kontekście kulturowym. Gatunki — motywy — mutacje*, red. D. Bruszeńska-Przytuła, A. Naruszewicz-Duchlińska, Olsztyn 2016; *Seriale w kontekście kulturowym. Serialowe sedno*, red. M. Cichmińska, A. Naruszewicz-Duchlińska, P. Przytuła, Olsztyn 2016; *Seriale w kontekście kulturowym. Język, odbiór, interpretacja*, red. M. Cichmińska, A. Naruszewicz-Duchlińska, P. Przytuła, Olsztyn 2017; *Powieści realistycznej życie po życiu. O fenomenie współczesnych seriali*, red. D. Piechota, A. Trzeźniewska-Nowak, Gdańsk 2022.

² J. Rawski, *Bohaterowie serialu Netflixa „Szkoła dla elity” między transgresją a tragizmem*, „Studia Filmoznawcze” 41, 2020, s. 80.

lowa mnoży wątki, splatając je ze sobą w najbardziej nieprawdopodobny sposób tak bardzo, iż w obliczu bezradności sięga nawet po stary zabieg narracyjny, skompromitowany kiedyś przez klasyczną operę: *deus ex machina*. Wymyślając kolejne odcinki, zmienia się cała psychologia postaci *ad hoc*, żeby lepiej pasowała do pojawiających się wydarzeń³.

Najnowsze produkcje określane jako streamingowe modyfikują tenże gatunek zarówno pod względem strukturalnym, jak i tematycznym⁴. Z jednej strony wiąże się to z nieustanną walką o widza, z drugiej zaś przyczynia się do ciągle zmieniających się reguł tworzenia opowieści o współczesnym świecie. Dzisiaj neoseriale zaczęły przejmować „funkcje wcześniej zarezerwowane dla literatury lub filmów pełnometrażowych”⁵. Niewątpliwie prym wśród platform streamingowych wiodą: HBO Go, Netflix, Amazon Prime Video, Cineman, CDA Premium⁶.

W niniejszym artykule interesuje mnie serial *Gang zielonej rękawiczki* (2022) w reżyserii Tadeusza Śliwy, wyprodukowany dla platformy Netflix, poruszający problem miejsca i roli seniorów we współczesnym społeczeństwie. Zastanawiam się, w jaki sposób twórca walczy z utartymi stereotypami na temat jesieni życia oraz jaką funkcję pełni wyidealizowany dom pogodnej starości. W produkcji tej zawarte są liczne intertekstualne odniesienia do innych tekstów kultury, co jest także przedmiotem mojej analizy. Głównymi metodami badawczymi są studia nad wiekiem (*ageing studies*) oraz komparatystyka kulturowa. Przypomnijmy, że *ageing studies* cechują się interdyscyplinarnością i odwołują się do filozofii, literatury, filmu, medycyny, socjologii, a ich nadrzędnym celem jest dekonstrukcja stereotypów na temat starości oraz walka z ageizmem⁷. W związku ze starzejącą się populacją Europy (i nie tylko) *ageing studies* są istotne choćby w związku z obaleniem negatywnego nastawienia wobec seniorów. Lynne Segal zauważyła, że walka z nieustającym procesem starzenia się wynika między innymi z obowiązujących we współczesnym świecie wzorców normatywnych, gloryfikujących kult młodego i atrakcyjnego ciała⁸. W przestrzeni publicznej ciągle można usłyszeć zachęcania ludzi do praktyk „dobrego starzenia się”, sugerujące, że dzięki ćwiczeniom, zdrowemu odżywianiu się możemy zachować sprawność i energię do końca życia. Walka ta obejmuje nie tylko aspekt fizyczny, lecz także psychologiczny i przejawia się w wypieraniu ludzkich słabości, w tym bierności. *Ageing studies* oprócz walki z negatywnymi stereotypami promują komunikację międzypokoleniową, służącą zarówno młodszej, jak

³ O. Tokarczuk, *Czuly narrator*, Kraków 2020, s. 269.

⁴ K. Czajka-Kominiarczuk, *Seriale do następnego odcinka*, Warszawa 2021, s. 86.

⁵ B. Darska, *Zamiast wstępu*, [w:] B. Darska, *To nas pociąga. O serialowych antybohaterach*, Gdańsk 2012, s. 12.

⁶ J. Rawski, *Bohaterowie serialu Netflixa „Szkoła dla elity” między transgresją a tragizmem*, s. 80.

⁷ S. Katz, *What Is Age Studies?*, „Age, Culture, Humanities: An Interdisciplinary Journal” 1, 2014, s. 17–23.

⁸ L. Segal, *The Coming of Age Studies*, „Age, Culture, Humanities: An Interdisciplinary Journal” 1, 2014, s. 31–34.

i starszej generacji do wymiany cennych doświadczeń, zapobiegają także marginalizacji seniorów (tego egzemplifikację odnajdziemy w *Gangu zielonej rękawiczki*). W śledzeniu wizerunków osób starszych w szeroko pojmowanej popkulturze niezwykle przydatna okazuje się komparatystyka kulturowa, umożliwiająca włączanie do badań innych dziedzin nauki: historii, antropologii, socjologii, muzyki, sztuki itp., co sprzyja kreowaniu międzykulturowej postawy badawczej obejmującej swoim zakresem świat ludzkiego doświadczenia⁹.

GANG ZIELONEJ RĘKAWICZKI JAKO GATUNEK HYBRYDYCZNY

Produkcja Śliwy wpisuje się w nowoczesną formułę serialu zakładającą ograniczoną liczbę odcinków w sezonie (najczęściej do dziesięciu). W pierwszym pojawia się motyw przewodni kontynuowany do końca sezonu. W *Gangu zielonej rękawiczki*, liczącym osiem epizodów, bohaterki w pierwszym trafiają do domu starości, który jest głównym miejscem akcji. W serialach streamigowych zmieniła się także czołówka. Podobnie jak w *Stranger Things* czy *Brokacie* ogranicza się ona do krótkiej animacji tytułu. *Streaming* uwolnił twórców od ograniczeń czasowych, w związku z tym odcinki często mają różną długość. Zmieniła się także narracja oraz konstrukcja bohaterów. Twórcy wprowadzają nowe strategie narracyjne, zaburzając linearną strukturę opowiadania, umiejętnie wykorzystują chwytów dramatycznych, posługują się retrospekcjami, futurospekcjami, przełamując konwencję gatunkową¹⁰. Nowy paradygmat opowiadania telewizyjnego już kilkanaście lat temu Jason Mittell określił mianem „złożonej narracyjności” (*narrative complexity*)¹¹, co wiąże się ze zjawiskiem wplatania do osi narracyjnej wątków charakterystycznych dla różnych gatunków, takich jak horror, kryminał, science fiction¹². W *Gangu zielonej rękawiczki* odnajdziemy elementy kryminału, serialu obyczajowego oraz komedii. Wykorzystanie wątków kryminalnych jest skutkiem globalnej fascynacji tym gatunkiem (i literackim, i filmowym)¹³. Pod wpływem popularności skandynawskich kryminałów świat przedstawiony staje się soczewką ukazującą współczesną kondycję społeczeństwa, ze szczególnym wyeksponowaniem jego

⁹ A. Regiewicz, *Wspólne drogi literatury popularnej i komparatystyki kulturowej*, „Jednak Książki. Gdańskie czasopismo humanistyczne” 2017, nr 8, s. 34–35.

¹⁰ A. Borowiecki, *Neoserial, serial premium czy post soap opera? W poszukiwaniu wyznaczników dla seriali nowej generacji*, „Images. The International Journal of European Film, Performing Art and Audiovisual Communication” 2019, nr 34, s. 162–171.

¹¹ J. Mittell, *Narrative complexity in contemporary American television*, „The Velvet Light Trap” 2006, nr 58, s. 29–40.

¹² A. Borowiecki, *Zmieniający się paradygmat opowiadania we współczesnych serialach grozy*, „Media — Kultura — Komunikacja Społeczna” 2, 2020, nr 16, s. 12.

¹³ P. Czaplński, *Po co pop*, „Książki. Magazyn do Czytania” 2014, nr 2 (13).

obsesji, traum, lęków, fobii¹⁴. Seriale streamingowe, co warto podkreślić, szybciej reagują na zmiany zachodzące w kulturze, polityce oraz społeczeństwie. Są adresowane do ambitnego widza, ukazują problemy, z którymi zmagają się mieszkańcy późnej nowoczesności (takie jak ageizm, seksizm, szowinizm czy homofobia)¹⁵. W produkcji Śliwy w centrum zainteresowania znajduje się środowisko osób starszych, które we współczesnym świecie opanowanym przez konsumpcjonizm i kult młodości jest marginalizowane.

SUPERMENKI NAD WISŁĄ

Głównymi bohaterkami *Gangu zielonej rękawiczki* są trzy kobiety (Zuza Łempińska, Kinga Jarecka, Alicja Skowrońska), które niczym Robin Hood okradają bogaczy i pomagają potrzebującym. Ich przygody nasuwają skojarzenia z nowoczesną wersją powieści łotrzykowskiej, wywodzącej się z szesnastowiecznej literatury hiszpańskiej. Jej bohaterami są należący do nizin społecznych złodziejaski lub obieżyświat. Akcja utworu obfituje w liczne awanturnicze przygody protagonisty, który dzięki życiowej mądrości ratuje się z wielu opresji, jego losy zaś ukazane są w kontekście obserwacji społeczno-obyczajowych poczynionych przez narratora¹⁶.

W serialu Śliwy bohaterki pragną ocalić pensjonariuszy z Drugiego Domu przed nieuczciwymi właścicielami lombardu czy domu pogrzebowego. Prowadzą podwójne życie, przeobrażając się w bezkompromisowe wojowniczkę. Fabuła obfituje w liczne zwroty akcji i podobnie jak w powieści łotrzykowskiej zostają wyeksponowane problemy współczesnego świata (na przykład osamotnienie, marginalizacja).

Kreacje protagonistek *Gangu zielonej rękawiczki* nasuwają także skojarzenia z amerykańskimi superbohaterami zwalczającymi szeroko pojmowane zło¹⁷. Kobiety nie mają nadprzyrodzonej mocy (nie licząc Alicji, która ma szósty zmysł i potrafi przewidzieć przyszłość), ale dzięki inteligencji oraz doświadczeniu są niezwykle skuteczne. Same pragną wymierzać sprawiedliwość, gdyż obowiązujący system prawny jest mało skuteczny. Dysponują najnowszym sprzętem szpiegowskim (na przykład aparat fotograficzny ukryty w naszyjniku) służącym do podsłuchiwania

¹⁴ P. Włodek, *Cold-noir. Czarny kryminal i Skandynawia*, „Panoptikum” 2017, nr 17 (24), s. 126–143; D. Piechota, *Od telenoweli do kryminału. Na marginesie „Belfra”*, [w:] *Powieści realistycznej życie po życiu*, s. 234.

¹⁵ B. Darska, *Zamiast wstępu*, s. 8–11; A. Trzeźniewska-Nowak, D. Piechota, *Wstęp*, [w:] *Powieści realistycznej życie po życiu*, s. 7–10.

¹⁶ M. Bernacki, *Romans łotrzykowski (romans pikarejski, powieść pikarejska)*, [w:] *Słownik gatunków literackich*, red. M. Bernacki, M. Pawlus, Bielsko-Biała 2004, s. 269–270.

¹⁷ Por. R. Tiner, *Superheroes*, [w:] *The Encyclopedia of Fantasy*, red. J. Clute, J. Grant, New York 1999, s. 905–906.

przestępców, łamania kodów sejfów, co nasuwa skojarzenia z serią o Jamesie Bondzie. Jako zgrana drużyna na miejscu włamania czy kradzieży zostawiają charakterystyczny znak: miniaturową zieloną rękawiczkę.

Bohaterki serialu przypominają również tytułowe *Cwaniary* Sylwii Chutnik¹⁸, walczące o porządek i sprawiedliwość. W serialu kluczową rolę odgrywa motyw *quest*¹⁹, którego nadrzędnym celem jest pokonanie wroga i ocalenie seniorów. Topos ten pojawia się w każdym odcinku (w drugim epizodzie kobiety walczą z nieuczciwym właścicielem domu pogrzebowego, w piątym z mężczyznami okradającymi emerytki „na wnuczka”, w szóstym z rzekomym uzdrowicielem Wojciechem, a przez cały sezon z obłudną dyrektorką domu spokojnej starości). Jako superbohaterki spełniają marzenia seniorów, organizując przyjęcie urodzinowe dla osamotnionej Teresy czy wernisaż prac Krystyny.

Podobnie jak w powieści Chutnik w *Gangu zielonej rękawiczki* następuje odwrócenie ról społecznych; w akcji biorą udział same kobiety, co jest czytelnym sygnałem polemiki z tradycją patriarchalną, w której mężczyznom przypisywano cechy takie, jak: odwaga, niezłomność, waleczność. Dodajmy, że w przeciwieństwie do bohaterek *Cwaniar* protagonistki serialu nie są osobami młodymi. Od pensjonariuszek Drugiego Domu są młodsze średnio tylko od dekadę. Każda z nich reprezentuje inny typ osobowości. Kinga to romantyczka poszukująca miłości na całe życie, Zuza jest niezwykle pragmatyczna, zawsze ma plan awaryjny, Alicję zaś cechuje niezwykle dar będący zarazem przekleństwem — potrafi przewidzieć przyszłość, ma także wiedzę na temat ziół, które wykorzystuje w kryzysowych sytuacjach. Wszystkie są kobietami po przejściach, mającymi za sobą pracę zawodową. Ich zachowanie oraz osobowość nie mieszczą się w stereotypach ról społecznych (między innymi babci) przypisywanych osobom starszym. Na marginesie mówiąc, tylko Zuza ma syna, z którym nie utrzymuje kontaktu. Substytutem rodziny stają się najbliższe przyjaciółki.

W ŚWIECIE SENIORÓW

W *Gangu zielonej rękawiczki* obserwujemy zmianę perspektywy opisu środowiska seniorów. Śliwa w każdym z bohaterów dostrzega indywidualne cechy. Wszyscy seniorzy mają własną historię do opowiedzenia. Zastosowany przez reżysera zabieg ma służyć zerwaniu ze stereotypami na temat starości, co jest także formą buntu przeciwko ageizmowi. Przypomnijmy, że współczesna kultura konsumpcyjna w połączeniu z drapieżnym kapitalizmem marginalizuje osoby starsze. W polskich mediach, w szczególności zaś w reklamach, emeryci pojawiają się w ściśle

¹⁸ D. Piechota, *Gotowe na wszystko. O „Cwaniarach” Sylwii Chutnik*, „Ruch Literacki” 2020, nr 3 (360).

¹⁹ T.Z. Majkowski, *W cieniu białego drzewa. Powieść fantasy w XX wieku*, Kraków 2013, s. 251.

określonych rolach (najczęściej dziadków), a produkty, które utożsamiane są z tą grupą, to głównie leki przeciwbólowe. Często też występują w kontekście opieki nad wnukami w rolach „niedołącznych” lub śmiesznych „zgreków”²⁰. Niechęć wobec osób starszych zostaje sportretowana w pierwszych odcinkach serialu, gdy bohaterki trafiają do Drugiego Domu. Wybór miejsca na tymczasowy pobyt okazuje się nieprzypadkowy, gdyż jak twierdzi Kinga: „Jedyną zaletą naszego wieku jest to, że jesteśmy niewidzialne zwłaszcza dla policji”. Słowa te celnie oddają sytuację osób starszych w społeczeństwie, w którym gloryfikuje się wyłącznie młodość. Starość zaś jest marginalizowana. Prerażona bohaterka pobyt w domu starości stwierdza: „Czy to jest Drugi Dom, czy *Lot nad kukułczym gniazdem*?”. Aluzja do powieści Kena Keseya odnosi się przede wszystkim do relacji pracowników domu opieki z pensjonariuszami, w których starsze osoby są lekceważone zarówno przez dyrektorkę, jak i obsługę. Jest to widoczne chociażby w scenach porannych posiłków, gdy salowa zabiera talerze, z pogardą stwierdzając, że nie ma czasu, aby dłużej czekać na brudne naczynia. Celną ripostę daje jej profesor, mówiąc: „Myślę, że my mamy o wiele mniej czasu”. Lekceważąco do seniorów odnosi się także dyrektorka ośrodka, która w jednym z odcinków konstatuje, że pensjonariusze mogą jedynie decydować, czy na śniadanie będzie jajecznica czy jajka sadzone.

Wkroczenie głównych bohaterek do nowego środowiska nasuwa skojarzenia z dziewiętnastowieczną powieścią eksperymentalną, w której bohater egzystuje w nowym środowisku, a czytelnicy śledzą jego poczynania oraz powolny proces aklimatyzacji. Nawiasem mówiąc, podobny zabieg obserwujemy w literaturze najnowszej, w której opowieści o domach starców i ich mieszkańcach przekazywane są z perspektywy zewnętrznej najczęściej przez młodą osobę, co dodatkowo potęguje kontrast między młodością i starością (na przykład w *Zapiskach z nocnych dyżurów* Jacka Baczaka czy w *Asystencie śmierci* Bogusława Świdierskiego)²¹. Już w pierwszym odcinku poznajemy wszystkich mieszkańców Drugiego Domu dzięki zastosowanej przez reżysera serii krótkich slajdów prezentujących seniorów w ich pokojach. Co warto podkreślić, ważną rolę odgrywa wystrój ich wnętrz korespondujący z zainteresowaniami mieszkańców domu. Mianowicie w pokoju Marii odnajdziemy wiele dewocjonalistów świadczących o głębokiej religijności bohaterki, u Krystyny zaś liczne obrazy, których jest autorką.

Śliwa, portretując seniorów, zwrócił uwagę na problemy, z jakimi borykają się współcześnie emeryci i renciści. Józef toczy walkę z nieuczciwym właścicielem domu pogrzebowego, który sprzedał jego grób rodzinny prominentnym osobom z miasta. Niezwykle niemoralną osobą jest sama pani dyrektor domu pogodnej starości okradająca w nocy staruszków. Wraz z przyjęciem nowej osoby do ośrodka przeprowadza gruntowny wywiad środowiskowy, uwzględniający status material-

²⁰ E. Zierkiewicz, *Ageizm*, [w:] *Encyklopedia gender. Pleć w kulturze*, red. M. Rudaś-Grodzka et al., Warszawa 2014, s. 21–24.

²¹ A. Czyżak, *Na starość. Szkice o literaturze przełomu tysiącleci*, Poznań 2011, s. 95–98.

ny nowego pensjonariusza. Równie bezwzględna osobą jest uzdrowiciel Wojciech, sprzedający schorowanym osobom uzdrawiającą wodę oraz cudowne powietrze. Nawiasem mówiąc, jego seanse nasuwają skojarzenia z popularnym na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku Anatolijem Kaszpirowskim, leczącym hipnozą za pomocą fal telewizyjnych, oraz z bioenergoterapeutą Zbyszkim Nowakiem. Przyjazd uzdrowiciela i jego prezentacja (wyświetlane zdjęcia z prominentnymi osobami) opiera się na manipulacji, której egzemplifikacją stają się osoby rzekomo uleczone w trakcie seansu. Jedna z pensjonariuszek domu stwierdza, że po śmierci Teresy przestała ufać lekarzom, a wierzy tylko w alternatywne metody leczenia, co wydaje się symptomatyczne dla tej grupy społecznej, niezwykle podatnej na działania hochsztaplerów.

Wszyscy pensjonariusze cierpią z powodu permanentnej samotności. Stefan, właściciel kampera, ciągle naprawia samochód, tęskniąc za zmarłą żoną, z którą wielokrotnie podróżował po całej Polsce. Dzięki magicznej miksturze Alicji powraca do szczęśliwych chwil spędzonych z ukochaną. Malarka Krystyna tęskni za wnuczką, której nie widziała od sześciu lat, a nowa pensjonariuszka Basia za zmarłą mamą. Bohaterka za wszelką cenę próbuje sobie przypomnieć jej wygląd zewnętrzny. Dziewięćdziesięcioletnia Teresa, chora na raka, marzy o spotkaniu z członkami rodziny. Podczas urodzinowego przyjęcia zorganizowanego przez protagonistki stwierdza: „Dziś stał się cud. Poczułam ich obecność”, jednocześnie wypowiadając niezwykle ważne słowa: „Życie polega na utracie”.

W serialu samotność bohaterów odzwierciedla epizod, w którym emeryci oczekują na cotygodniowe odwiedziny bliskich. Uwagę widza przykuwa pusta sala. Nawiasem mówiąc, epidemia samotności obejmuje także pozostałych protagonistów *Gangu zielonej rękawiczki*. Kinga nie potrafi żyć jako singielka, kolejne nieudane związki potęgują w niej rozczarowanie. Alicja w rozmowie ze Stefanem stwierdza, że była w kilku związkach, lecz jej dar (i zarazem przekleństwo) sprawiał, że już na początku знаła przyczyny ich rozpadu. Zuza podświadomie tęskni za synem Tomkiem. Na permanentną samotność cierpią również policjanci. Komisarz Alfred po śmierci matki nie potrafi zaangażować się w żaden związek. Kaśka, prowadząca śledztwo w sprawie seryjnych kradzieży, żyje jako singielka, lekceważy wszelkie sygnały wysyłane przez współpracownika Piotra.

W *Gangu zielonej rękawiczki* mamy do czynienia z idealizacją świata seniorów. Mieszkańcom Drugiego Domu nie towarzyszą uczucia zwątpienia i rezygnacji charakterystyczne dla schyłku egzystencji. Ze względu na formułę komediową produkcji Śliwy, w przeciwieństwie do choćby *Ślicznotki doktora Josepha Zyty Rudzkiej*, nie dostrzegamy wizerunku człowieka starego jako istoty kruchej, zniszczalnej, nastawionej na cierpienie²². W serialu też nie obserwujemy postępującego rozkładu ludzkiego ciała, któremu towarzyszy także rozpad osobowości i utrata

²² *Ibidem*, s. 94.

tożsamości²³. Dzięki wprowadzeniu bohaterek w średnim wieku nie odczuwamy drastycznej opozycji młodość *versus* starość. Wspólnym motywem i literackich, i serialowych wizerunków starości jest przedwczesne wykluczenia seniorów ze świata²⁴. Co ciekawe, żaden z bohaterów *Gangu zielonej rękawiczki* świadomie nie wycofuje się z czynnego uczestnictwa w kontaktach międzyludzkich. Mieszkańcy pensjonatu nie postrzegają nowego domu jako przedśionka śmierci, mimo że w ostatnich dekadach w literaturze „domy starców zmieniły się w obozy starców, a starość stała się równoznaczna z rozpadem, degradacją i zagładą”²⁵.

PRZESTRZENIE RETRO

Ciekawa jest również konstrukcja świata przedstawionego w *Gangu zielonej rękawiczki*. Z jednej strony protagonistki posługują się smartfonami, najnowszym sprzętem szpiegowskim. Z drugiej zaś miejsca, w których rozgrywa się akcja, nasuwają skojarzenia ze schyłkiem PRL. Wspomnijmy choćby o komisariacie policji, na którym funkcjonariusze posługują się starymi telefonami stacjonarnymi oraz komputerami, a w trakcie przesłuchań wykorzystują magnetofony szpulowe do nagrywania zeznań podejrzanych. Równie archaiczna jest restauracja, w której stołuje się wyłącznie komisarz. Jej wystrój (wszechobecna brązowa boazeria) oraz strój starszego kelnera (biała koszula, czarna kamizelka) nasuwają skojarzenia z minioną epoką. Miejsce to świeci pustką, co z kolei rodzi pytanie, z czego utrzymuje się niniejszy lokal. Zarówno w restauracji, jak i komisariacie czy Drugim Domu nieustannie pali się papierosy. Wystrój retro panuje także w domu opieki nad starszymi osobami (stare meble, pusty basen, pokoje do fizjoterapii pokryte wieloletnim kurzem). Stefan, właściciel kampera, w wolnych chwilach czyta „Młodego Technika”, magazyn popularny w czasach peerelowskich. W przeciwieństwie choćby do serialu *Rojst*, w którym szara, ponura kolorystyka wystroju wnętrza podkreślała marazm i dekadencję schyłkowej fazy tego okresu, w *Gangu zielonej rękawiczki* brązowe odcienie nie potęgują uczucia przygnębienia.

Interesujące wydaje się, że w najnowszych polskich seriach streamingowych często pojawia się stylistyka retro (*Rojst* [2018], reż. Jan Holoubek [ur. 1978], *Brokat* [2022], reż. Marek Lechki [ur. 1975], *Gang zielonej rękawiczki* [2022], reż. Tadeusz Śliwa [ur. 1981]). Ich twórcy reprezentują młode pokolenie, które tamten okres pamięta głównie przez pryzmat swojego dzieciństwa, dlatego też często opiera się na popkulturowych wyobrażeniach tamtej dekady. Reżyserzy starają się odzwierciedlić realia codziennej egzystencji na różnych płaszczyznach serialu, od muzyki, kulinariów po wystrój wnętrza czy modę. Uwagę widza przykuwa dbałość

²³ *Ibidem*, s. 99.

²⁴ *Ibidem*, s. 41.

²⁵ *Ibidem*, s. 101.

o szczegóły, dzięki którym narracja staje się spójna. Mimo że wspomniane produkcje odwołują się do lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku, to cechuje je inna poetyka. W *Rojście* Holoubkowi udało się odtworzyć mroczny klimat końca PRL, przesiąknięty pesymistyczną wizją świata, której świadomi są zarówno młodzi, jak i starzy. Bohaterowie są nieustannie inwigilowani przez funkcjonariuszy SB, marzą o wyjeździe z Polski. Podobny wątek znajdziemy także w *Brokacie*, jednak przeważa w nim realizm spod znaku *glamour*²⁶; akcja rozgrywa się głównie ekskluzywnym hotelu, w którym spotykają się przedstawiciele służb bezpieczeństwa z luksusowymi prostytutkami współpracującymi ze zbrodniczym systemem. W przeciwieństwie do ponurego *Rojstu* w *Brokacie* pojawiają się malownicze kadry opustoszałych dzikich plaż — tu bohaterki niczym na bezludnej wyspie spędzają wolny czas, opalając się i słuchając kojącego szumu morza.

W *Gangu zielonej rękawiczki* zastosowany przez reżysera zabieg polegający na nakładaniu się dwóch matryc miasta wydaje się celowy. Z jednej strony podkreśla on estetykę retro, niezwykle popularną ostatnio, a pojawiającą się we wspomnianym *Rojście*, *Hiacyncie*, *Brokacie* czy *Zupie nic*. Z drugiej zaś być może „ścieranie się” starego z nowym ma głębszy metaforyczny wymiar, odnosząc się do starszego pokolenia, które powoli odchodzi z tego świata. Nieprzypadkowe wydaje się, że nie wiemy, w jakim mieście rozgrywa się akcja serialu. Możemy przypuszczać, że jest to metropolia, co potwierdzają sceny z nowoczesnych klubów i restauracji. Na jej obrzeżach znajduje się dom spokojnej starości. Ta lokalizacja jest również symboliczna, gdyż w kulturze konsumpcyjnej i narcystycznej marginalizujemy starość, co wiąże się z potęgowaniem przez nią lęków związanych z przemijaniem oraz nieuchronnością śmierci.

Stylistykę retro podkreśla też wyselekcjonowana muzyka pojawiająca się w serialach streamingowych. Mianowicie w jednym z odcinków nowe lokatorki uruchamiają starą szafę grającą znajdującą się w domu starości, wybierają utwór *Cykady na Cykladach* (1991) Maanamu. Piosenka ta, gloryfikująca beztrudny okres wakacji spędzany na słonecznej plaży, aktywizuje seniorów do tańca i zabawy. W serialu pojawia się również utwór *I'd Rather Go Blind* (1963) Etty James, którego treść koresponduje z rozgrywającymi się wydarzeniami. Przypomnijmy, że piosenka ta porusza temat zdrady oraz rozstania z ukochanym. Słowo „blind” (ang. ślepy) w tytule ma wymiar metaforyczny i wiąże się z próbą wymazania z pamięci sceny zdrady. W *Gangu zielonej rękawiczki* utwór ten pojawia się, gdy Kinga opuszcza Drugi Dom — udaje się do swojego luksusowego mieszkania, włącza płytę winylową z tym utworem, a następnie całuje się z ukochanym mężczyzną na balkonie. Świadkiem tego zdarzenia jest drugi adorator, który w ramach zemsty dzwoni na policję. W jednym z odcinków podczas wspólnie spędzanego wieczoru Henryk gra

²⁶ Określenie to zaproponowała Anna Janicka w odniesieniu do serialu *Seks w wielkim mieście*. Zob. A. Janicka, *Świat jako garderoba. „Seks w wielkim mieście” — realizm glamour*, [w:] *Powieści realistycznej życia po życiu*, s. 65–83.

na fortepianie *Jej portret* (1972) Bogusława Meca, który wprawia wszystkich w zadumę i staje się impulsem do snucia wspomnień z czasu młodości i towarzyszących jej pierwszych miłości. Niezwykle humorystyczne wydaje się wykorzystanie *Stayin' Alive* (1977) Bee Gees w scenie, w której pensjonariusze domu pogodnej starości rozpoczynają akcję mającą zapobiec nielegalnej sprzedaży ukradzionego meteorytu. W ostatnim odcinku, kiedy bohaterki decydują się wyruszyć w podróż kamperem, w tle możemy usłyszeć *Colors* (2019) Black Pumas — tu podmiot liryczny wyraża zachwyt nad pięknem otaczającego go świata. Tytułowe kolory mają przede wszystkim znaczenie metaforyczne i odnoszą się do głównych bohaterek, które dzięki pobytowi w domu i nawiązaniu przyjacielskich relacji z jego pensjonariuszami przełamały własne uprzedzenia dotyczące starości. Co więcej, oprócz przyjaźni możemy zaobserwować międzypokoleniowy transfer; bohaterki aktywizują seniorów, zachęcają do rozwijania własnych pasji, podążania własną drogą, niepoddawania się presji mijającego czasu.

KONKLUZJE

Gang zielonej rękawiczki to niewątpliwie interesujący serial ze względu na liczne odniesienia do innych tekstów kultury. Intertekstualność ujawnia się na wielu płaszczyznach produkcji Śliwy. Protagonistki przypominają amerykańskich superbohaterów (lecz także bohaterki powieści Chutnik) walczących w obronie bezbronnych i marginalizowanych. Podejmowane przez nie interwencje są czytelną egzemplifikacją problemów, z jakimi borykają się osoby starsze narażone na nieuczciwych przedsiębiorców, właścicieli lombardów czy rzekomych uzdrowicieli. Serial Śliwy to ważny głos w dyskusji na temat miejsca i roli emerytów we współczesnym konsumpcyjnym świecie. W produkcji zostały pominięte zmiany fizjologiczne towarzyszące starości. Pensjonariusze, mimo licznych chorób, nie utracili zdolności samodzielnego decydowania o własnym losie. Wydają się pogodzeni ze starością, przemijaniem, żaden z nich nie podejmuje próby maskowania śladów upływającego czasu. Starość w *Gangu zielonej rękawiczki* nie ma także charakteru doświadczenia granicznego, sytuującego seniorów w sferze „pomiędzy istnieniem a nieistnieniem, skończonością i wiecznością”²⁷. Problem, z którym się borykają, to samotność wynikająca między innymi z ich marginalizacji przez społeczeństwo gloryfikujące młodość oraz witalność. Z jednej strony Śliwa zrywa z niektórymi stereotypami na temat starości: pensjonariusze nie są permanentnie smutni, zgorzkniali czy złośliwi wobec innych. Z drugiej zaś wizerunek domu pogodnej starości w porównaniu z tekstami literackimi (na przykład *Ślicznotką doktora Josepha Rudzkiej*) wydaje

²⁷ A. Czyżak, *Przestrzenie starości w literaturze najnowszej — przekraczanie progu*, [w:] *Przestrzenie geo(bio)graficzne w literaturze*, red. E. Konończuk, E. Sidoruk, Białystok 2015, s. 225.

się zbyt wyidealizowany. Wynika to z formuły serialu, którego przesłanie ma na celu oswoić widzów z nieuniknionym procesem starzenia się. Bliższa charakterystyka poszczególnych pensjonariuszy ukazuje ich bogate życie wewnętrzne. Opowiedane przez nich historie inspirują bohaterki serialu do działania, co jest przykładem międzypokoleniowego transferu, pogłębiającego relacje między przedstawicielami różnych generacji. Śliwa dowartościowuje ich mądrość oraz doświadczenie, z którego młodsze pokolenie winno czerpać inspirację. Dodajmy, że ta międzypokoleniowa więź oparta jest na przyjaźni i empatii, o którą upominają się badacze z kręgu *ageing studies*. Bohaterowie *Gangu zielonej rękawiczki* udowadniają, że starość nie musi być okresem bierności, może być także okresem odkrywania i rozwijania nowych pasji, na które wcześniej brakowało czasu.

TAMING OLD AGE IN *THE GREEN GLOVE GANG*

Summary

The Green Glove Gang is an interesting series due to its numerous references to other cultural texts. Intertextuality is revealed on many levels of Tadeusz Śliwa's production. The protagonists resemble American superheroes (but also the protagonists of Sylwia Chutnik's novel *Cwaniary* [The Hustlers]) fighting to defend the defenceless and the marginalised. The interventions they undertake are a clear exemplification of the problems faced by elderly people exposed to dishonest entrepreneurs, pawnshop owners or self-proclaimed healers. Śliwa's series is an important contribution to the discourse on the place and role of pensioners in today's consumerist world. The showrunner breaks with common stereotypes about old age, but also familiarises viewers with the inevitable ageing process. The protagonists of *the Green Glove Gang* prove that old age does not have to be a passive period; it can also be a time for discovering and developing new passions — which one is often not able to pursue due to the lack of time inherent to being professionally active.

Keywords: streaming, old age, superheroes, intertextuality, Sylwia Chutnik, ageing studies